

Anna Rosa

Patrycjusz Zarębski

Finansowanie działalności innowacyjnej i jej znaczenie dla rozwoju obszarów wiejskich

Streszczenie: Rozwój obszarów wiejskich, zarówno w Polsce, jak i w Europie, jest ściśle związany z przedsiębiorczością, a działalność innowacyjna jest uznawana za coraz istotniejszą składową procesu działań prorozwojowych. Działalność ta jest jednak ograniczona barierami finansowymi, dlatego też szczególnie istotne jest umożliwienie łatwego pozyskania finansowania na rozwój działalności w zakresie wdrażania innowacji. Celem artykułu jest identyfikacja zmian źródeł finansowania działalności innowacyjnej w przedsiębiorstwach w Polsce. Do realizacji założonego celu wykorzystano dane pochodzące z Głównego Urzędu Statystycznego, w tym Banku Danych Lokalnych oraz raportów ze sprawozdań przedsiębiorstw z lat 2005–2016. Z przeprowadzonych badań wynikają następujące konkluzje: w analizowanym okresie przedsiębiorstwa finansowały nakłady zarówno ze środków prywatnych, jak i publicznych, wśród których nastąpił wzrost znaczenia funduszy wysokiego ryzyka i zainteresowania funduszami unijnymi. W strukturze finansowania działalności innowacyjnej i podmiotów sektora usług i przemysłu, dominowały środki własne na poziomie przekraczającym 70%, w dalszej kolejności były to kredyty bankowe oraz środki pozyskane z zagranicy, natomiast najmniejszy był udział środków z budżetu.

Słowa kluczowe: innowacje, działalność innowacyjna, rozwój obszarów wiejskich, źródła finansowania, obszary wiejskie, przedsiębiorstwo.

1. Wstęp

Obszary wiejskie zajmują znaczną część powierzchni Polski i zamieszkuje je około 40% ludności kraju, dlatego też ich znaczenie zarówno z punktu widzenia ekonomicznego, społecznego, jak i środowiskowego jest ogromne. Cechują się dużym zróżnicowaniem przestrzennym oraz funkcjonalnym i w porównaniu do terenów miejskich często rozwijają się wolniej i są bardziej zaniedbane. W ostatnich latach

---

Dr Anna Rosa, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, ul. Nowy Świat 72, 00-330 Warszawa, arosa@irwirpan.waw.pl; dr Patrycjusz Zarębski, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, ul. Nowy Świat 72, 00-330 Warszawa, pzarebski@irwirpan.waw.pl.

można zaobserwować zachodzące na tych obszarach zmiany dotyczące między innymi rynku pracy, sytuacji dochodowej, poziomu edukacji, opieki zdrowotnej czy też usług publicznych, jednak zmiany te są zbyt wolne w stosunku do oczekiwań. Powolne procesy przemian na obszarach wiejskich są uwarunkowane wieloma czynnikami i trudno jest jednoznacznie wskazać na pojedyncze bariery ich rozwoju. Wśród tych uwarunkowań znaczące są między innymi wydarzenia historyczne, prowadzona polityka makroekonomiczna, kapitał społeczny, instytucjonalny, ale również atrakcyjność inwestycyjna i gospodarcza lokalnych społeczności – w tym szeroko rozumiane innowacje. W licznych badaniach i programach rozwojowych podkreśla się, że rozwój obszarów wiejskich jest ściśle związany z przedsiębiorczością, a działalność innowacyjna jest uznawana za coraz istotniejszą składową procesu działań prorozwojowych. W literaturze przedmiotu zwraca się uwagę na potrzebę innowacyjnych pomysłów bazujących na wzbogacaniu struktury gospodarczej wsi i wprowadzaniu nowoczesnych rozwiązań (Krüger, Walther 2005; Wilkin 2011; Kłodziński 2015). Zdaniem Marka Kłodzińskiego

wiejskie przedsiębiorstwa są mniej konkurencyjne od ich odpowiedników w miastach. [...] Słaba ich innowacyjność jest wynikiem braku dobrze wykwalifikowanej kadry pracowniczej, a to powoduje prowadzenie firmy w sposób tradycyjny. Trzeba jednak zaznaczyć, że efekt zewnętrznych źródeł finansowania przedsiębiorstw wiejskich oraz stopniowa poprawa infrastruktury technicznej gmin powoduje zmniejszenie bariery nie tylko dystansu, ale i innowacyjności (Kłodziński 2015, s. 178).

Problemem dla przedsiębiorstwa, które prowadzi działalność innowacyjną o charakterze badawczym, technicznym, finansowym, handlowym czy też organizacyjnym, może być zdobycie niezbędnych nakładów finansowych. Środki pieniężne są szczególnie istotne w przypadku tego rodzaju przedsiębiorstw, ponieważ często są one pionierami wszelkiego rodzaju rozwiązań – kreując produkty bądź usługi innowacyjne. Absorpcja kapitału na innowacje i jego wysokość zależy w znacznym stopniu od typu działalności jednostki gospodarczej, wielkości czy też formy jej własności, specyfiki branży, w której funkcjonuje, ale przede wszystkim od fazy rozwoju projektu innowacyjnego oraz dostępu do konkretnych źródeł finansowania. Celem niniejszego opracowania jest identyfikacja zmian źródeł finansowania działalności innowacyjnej w przedsiębiorstwach. By zrealizować cel opracowania, przeprowadzono analizę źródeł finansowania działalności innowacyjnej przedsiębiorstw w Polsce w latach 2005–2016, a ponadto podjęto próbę odpowiedzi na pytania: jaka jest struktura źródeł finansowania działalności innowacyjnej oraz jakie zmiany w tej strukturze można zaobserwować w badanym okresie.

Do realizacji założonego celu wykorzystano dane pochodzące z Głównego Urzędu Statystycznego, w tym Banku Danych Lokalnych (BDL) oraz raportów ze sprawozdań przedsiębiorstw z lat 2005–2016.

2. Znaczenie działalności innowacyjnej w wielofunkcyjnym i zrównoważonym rozwoju obszarów wiejskich

Wiele badań i opracowań ukazuje innowacyjność jako jedną z najważniejszych cech gospodarek państw o najwyższych wskaźnikach rozwoju. Innowacje stały się też kluczowym czynnikiem w rozwoju wielofunkcyjnym oraz zrównoważonym obszarów wiejskich. Dzięki stosowaniu nowych rozwiązań przedsiębiorstwa zlokalizowane na obszarach wiejskich podnoszą swoją konkurencyjność i efektywniej dostosowują swoje możliwości do zmieniających się uwarunkowań ekonomicznych i społecznych. Procesy, jakie zachodzą na obszarach wiejskich, w tym zwiększanie efektywności gospodarowania w rolnictwie, tworzenie nowych pozarolniczych miejsc pracy, a także podnoszenie jakości życia mieszkańców wsi to tylko niektóre aspekty związane ze stosowaniem innowacji.

Według Kłodzińskiego (1997, s. 41) rozwój wielofunkcyjny oznacza umiejętne wkomponowywanie w wiejską przestrzeń coraz większej liczby nowych funkcji pozarolniczych, co ma spowodować pożądane zróżnicowanie wiejskiej ekonomii. Autor ten pisze również, że wielofunkcyjny rozwój związany jest nie tylko z procesem tworzenia nowych miejsc pracy, ale także z rozwojem lokalnym, przedsiębiorczością, ze strategicznym planowaniem rozwoju, z dywersyfikacją rolnictwa, rozwojem infrastruktury itd.

Pojawienie się nowej koncepcji rozwoju, w której podkreśla się, że dla wsi równie ważne (jak dotychczas rolnictwo) są: rozwój innych działów oraz tworzenie nowych miejsc pracy w zawodach pozarolniczych lub związanych z rolnictwem bądź jego otoczeniem, stało się szansą na poprawę sytuacji gospodarczo-społecznej (por. Kłodziński 1996, s. 10). Należy jednak zaznaczyć, że wielofunkcyjność w gospodarce konkurencyjnej wymaga poszukiwania atrakcyjnych inicjatyw gospodarczych nawiązujących do zarówno ogólnokrajowych, jak i światowych trendów rozwojowych.

W rozwoju obszarów wiejskich obok koncepcji wielofunkcyjności pojawiła się także idea rozwoju zrównoważonego, w myśl której działalność człowieka ma przewidywać skutki tych działań dla zasobów będących w dyspozycji przyszłych pokoleń. Wiąże się to w dużej mierze z dbałością o środowisko przyrodnicze, które w wyniku intensywnego gospodarowania przez człowieka traci swoje walory. Wzrost konsumpcji powoduje wzrost zużycia zasobów, w tym np. energii jako nieodzownego w dzisiejszych czasach czynnika produkcji. Zużycie energii niesie za sobą

eksploatację istniejących nieodnawialnych złóż energii takich jak ropa, gaz oraz węgiel, a także w wyniku przemian energetycznych prowadzi do zanieczyszczenia powietrza i często nieodwracalnych w skutkach zmian środowiskowych, ponadto wpływa na stan zdrowia człowieka. Poszukiwanie nowych innowacyjnych rozwiązań oraz odpowiednie wkomponowanie spraw wsi i rolnictwa w proces rozwoju zrównoważonego¹ jest priorytetowym wyzwaniem polityki rozwoju obszarów wiejskich.

Jerzy Wilkin (2011, s. 36) wśród wielu szczególnie ważnych i zarazem najtrudniejszych wyzwań stojących przed polską wsią i rolnictwem wymienia m.in. wprowadzenie rolnictwa i wiejskiego biznesu w ramy gospodarki opartej na wiedzy. Zadaje przy tym wiele ważnych pytań: Jak zwiększyć nakłady na badania służące modernizacji wsi i rolnictwa i jak skutecznie dokonać transferu wiedzy do podmiotów działających na wsi i w rolnictwie? Jak wzmocnić naukowe zaplecze polityki rolnej i polityki rozwoju wsi? W jaki sposób wzmocnić i ukierunkować badania naukowe i wdrożenia, w tym dotyczące nauk społecznych, aby skuteczniej rozwiązywać złożone problemy rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich?

Są to wyzwania, które w przypadku obszarów wiejskich wymagają sprawnego planowania i organizacji przy często relatywnie mniejszych zasobach i odmiennie ich specyfice niż w przypadku miast. Budowanie lokalnej gospodarki na bazie pozarolniczych działalności gospodarczych w myśl idei rozwoju zrównoważonego wymaga nie tylko innowacyjnych rozwiązań w sferze produkcji i funkcjonowania przedsiębiorstw, ale przede wszystkim budowania środowiska innowacyjnego, w którym na zasadzie synergii i kolektywnej współpracy wszystkich aktorów lokalnej i regionalnej gospodarki będą budowane przewagi konkurencyjne z wykorzystaniem innowacji.

Prekursorem wprowadzenia do nauk ekonomicznych pojęcia i znaczenia innowacji jest Joseph Schumpeter (1960), który opisywał je jako „komercyjne lub przemysłowe zastosowanie czegoś nowego: produktu, procesu, metody produkcji; nowego rynku lub źródeł dostaw; nowej formy prowadzenia działalności gospodarczej”. Podjął on próbę wyjaśnienia rozwoju systemu kapitalistycznego w kontekście różnych uwarunkowań. Swoje rozważania prowadził, przyjmując dwa stany gospodarki, statyczny wynikający z równowagi ogólnej oraz dynamiczny opisywany przez przejścia pomiędzy dwoma kolejnymi stanami. Zdaniem Schumpetera gospodarka zmienia swój stan (dynamikę) poprzez pobudzanie, czyli wprowadzanie innowacji w określonej branży. Wytrącona ze stanu równowagi gospodarka dąży do nowego punktu dzięki sile zrównoważającej, którą stanowią imitacje, czyli naśladownictwo przez pozostałe przedsiębiorstwa rozwiązań innowacyjnych. W przeciwieństwie

¹ Przegląd koncepcji rozwoju zrównoważonego w kontekście problematyki wiejskiej prezentują m.in. Monika Stanny i Adam Czarnecki (2011).

do neoklasycznych teorii Schumpeter poszukiwał źródeł procesów dynamicznych wśród czynników endogenicznych, przede wszystkim w działalności innowacyjnej, za którą odpowiedzialni są głównie przedsiębiorcy.

Zdaniem Schumpetera rozwój gospodarczy zostaje zapoczątkowany dopiero w momencie, gdy ktoś nieoczekiwanie zastosuje w praktyce nową kombinację środków produkcji. Może to nastąpić w pięciu przypadkach:

- wprowadzenie na rynek nowego towaru lub nowego gatunku już znanego towaru,
- zastosowanie nowej metody produkcji czy sprzedaży danego towaru,
- otwarcie nowego rynku zbytu,
- zdobycie nowego źródła surowców lub półfabrykatów,
- nowa forma organizacyjna jakiegoś przemysłu.

Prezentowane podejście do innowacyjności koncentruje się głównie na przedsiębiorstwie i procesach, jakie w nim zachodzą. W kolejnych latach znaczenie innowacyjności wzrastało i pojawiały się kolejne jej definicje, w których zaczęto podkreślać nie tylko sam proces, którego ona dotyczy, ale też wskazywano, jakie efekty zewnętrzne innowacje wywołują w gospodarce. W przeciwieństwie do Schumpetera, który uważał, że innowacją jest jedynie pierwsze praktyczne wykorzystanie nowego pomysłu, zaczęto zwracać uwagę na szerokie ujęcie, w którym każdy zastosowany wynalazek, będący nowością dla jego użytkownika, jest innowacją. Zatem są to dobra, usługi oraz pomysły, które są postrzegane przez kogoś jako nowe. Pomysł mógł istnieć od dawna, ale stanowi innowację dla osoby, która go postrzega jako nowy (por. Kotler et al. 2005, s. 582). Może to być ulepszenie technologii, stosowanie lepszych metod czy też sposobów wykonania danej rzeczy, co może się ujawniać w zmianach produktu, procesu, nowych podejściach do marketingu, nowych formach dystrybucji (por. Porter 1980, s. 21–22). Innowacje to również proces polegający na wykorzystaniu pojawiających się szans i zamiany ich na nowe pomysły (Tidd, Bessant, Pavitt 2005 s. 65), czyli może to być każda myśl, zachowanie lub rzecz, która jest nowa, tzn. jakościowo różna od form istniejących (Barnett 1953, s. 7). W innym kontekście innowacje, które przyczyniają się do rozpoczęcia nowej działalności gospodarczej lub świadczenia usług, postrzega się jako nowe możliwości tworzenia bogactwa (por. Drucker 1992, s. 29), mogące prowadzić do stworzenia społecznej lub ekonomicznej wartości (por. *Catalyzing Cross-Border Innovation...* 2005, s. 12), czyli tworzyć nowe rynki, wzrost gospodarczy, nowe miejsca pracy, bogactwo i wyższe standardy życia (Kalweit, Milbergs, Boege 2007, s. 8). W takim kontekście innowacje mogą być postrzegane jako kluczowy element procesu rozwoju i podnoszenia jakości życia na obszarach wiejskich.

Podłożem innowacji są wszelkie zmiany techniczne, organizacyjne, a także społeczne, z kolei za najważniejszą cechę innowacji należy uznać jej nieciągłość

(Nowakowska 2011, s. 35). Do rozwoju innowacji niezbędna jest innowacyjność, czyli

skłonność i zdolność do tworzenia nowych i doskonalenia istniejących produktów i procesów technologicznych oraz nowych systemów organizacji i zarządzania, a także innych twórczych i imitacyjnych zmian, prowadzących do powstania nowych wartości (Marciniak 2010, s. 10).

Działalność innowacyjna i innowacje są obecnie jednym z najważniejszych celów polityki rozwoju państw i regionów. Spowodowało to potrzebę usystematyzowania badań nad innowacyjnością i wypracowania międzynarodowych standardów definiowania i metod zbierania danych w układzie zapewniającym międzynarodową porównywalność. Przykładem tego jest „Podręcznik Oslo”, przygotowany pod wspólną egidą OECD i Komisji Europejskiej (Eurostat)². Innowacja jest w nim definiowana jako wdrożenie nowego lub znacząco udoskonalonego produktu (wyrobu lub usługi) lub procesu, nowej metody marketingowej lub nowej metody organizacyjnej w praktyce gospodarczej, organizacji miejsca pracy lub stosunkach z otoczeniem (OECD 2005, s. 41). Autorzy przyjęli, że przedstawiona definicja OECD będzie podstawą dalszych rozważań i analizy materiału statystycznego udostępnionego przez Główny Urząd Statystyczny.

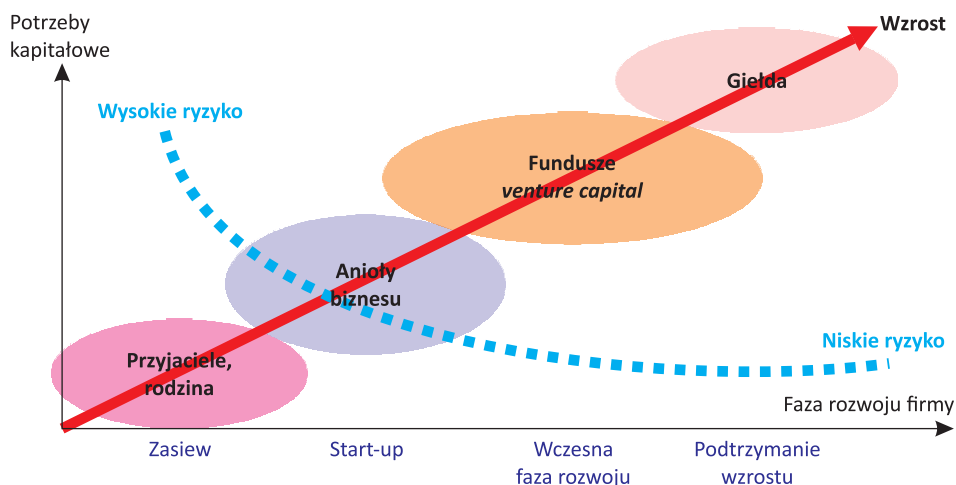
3. Źródła finansowania działalności innowacyjnej w przedsiębiorstwach

Niezbędnym warunkiem rozpoczęcia i prowadzenia działalności gospodarczej jest z jednej strony posiadanie przez przedsiębiorstwo określonego majątku, umożliwiającego produkcję towarów lub świadczenie usług, a z drugiej niezbędnych kapitałów.

Dostęp do różnych źródeł finansowania działalności jest szczególnie istotną kwestią w przypadku przedsiębiorstw innowacyjnych, które potrzebują dużych nakładów finansowych, ponieważ kreują produkt bądź usługę innowacyjną. W literaturze przedmiotu wymienia się wiele źródeł pozyskania środków finansowych oraz sposobów ich wykorzystania przez przedsiębiorstwa. Wykorzystanie różnych źródeł kapitału w działalności innowacyjnej przedsiębiorstwa jest uzależnione od wielkości i fazy rozwoju firmy oraz skali finansowania przyjętego projektu innowacyjnego. Na poszczególnych etapach działalności przedsiębiorstwa występuje

² „Podręcznik Oslo” jest wynikiem trzyletniej współpracy Grupy Roboczej OECD Ekspertów Krajowych ds. Wskaźników Naukowo-Technicznych (OECD Working Party of National Experts on Science and Technology Indicators, NESTI) oraz Grupy Roboczej Eurostatu ds. Statystyki Nauki, Techniki i Innowacji (WPSTI), jak również licznych ekspertów zewnętrznych.

bowiem zróżnicowana dostępność do źródeł finansowania oraz różny poziom zaangażowania potencjalnych inwestorów (rys. 1).

Rysunek 1. Fazy rozwoju przedsiębiorstwa w relacji do potrzeb kapitałowych
Figure 1. The stages of enterprise development in relation to capital needs

Źródło: Mikołajczyk, Krawczyk 2007, s. 32.
 Source: Mikołajczyk, Krawczyk 2007, p. 32.

Środki własne, a więc prywatne oszczędności bądź kapitały własne przedsiębiorstwa, najczęściej są wykorzystywane w przypadku dwóch początkowych faz rozwoju przedsiębiorstwa, ponieważ ma ono wówczas ograniczony dostęp do kapitału zewnętrznego długoterminowego. Inwestycje aniołów biznesu są ukierunkowane na fazę zasiewu oraz pierwszą fazę, czyli start-up. Anioł biznesu jest osobą prywatną posiadającą określone zasoby środków finansowych, a także rozległe kontakty biznesowe, chętną do podjęcia wysokiego ryzyka, w zamian za wysokie zyski. Aniołowie biznesu preferują inwestowanie w ryzykowne przedsięwzięcia, a do branż, którymi są zainteresowani, zalicza się: IT, biotechnologię, internet, inżynierię medyczną, inżynierię farmaceutyczną, nowatorskie technologie, budownictwo oraz inne branże rozwojowe. Wysokie zainteresowanie etapem start-up rozwoju przedsiębiorstwa wynika z faktu, że, po pierwsze, aniołowie często nie są wystarczająco zamożni, aby samemu finansować późniejsze etapy rozwoju. Po drugie, przedsięwzięcia nie są wystarczająco rozwinięte, aby pozyskać kapitał od *private equity* (Rosa 2009, s. 195).

Z szansę na uzyskanie finansowania z funduszy *venture capital* mają przedsiębiorstwa prywatne, nienotowane na giełdzie, działające w różnych branżach

i w różnych regionach kraju. *Venture capital* można pozyskać na każdym etapie rozwoju przedsiębiorstwa, jednakże to wczesna faza rozwoju jest ich podstawowym obiektem zainteresowania (EVCA 2004, s. 293). Jest to kapitał własny wnoszony na ograniczony czas przez inwestorów zewnętrznych do małych i średnich przedsiębiorstw dysponujących produktem, metodą produkcji bądź usługą, które stwarzają duże ryzyko niepowodzenia inwestycji, ale jednocześnie w przypadku sukcesu przedsięwzięcia wspieranego przez inwestorów zapewniają znaczący przyrost wartości zainwestowanego kapitału, który jest realizowany przez sprzedaż udziałów (Węclawski 1997, s. 17). Celem przedsiębiorstw *venture capital* jest pomoc rozwijającym się przedsiębiorstwom w okresie ich dojrzewania, zanim będą firmami gotowymi do wprowadzenia na giełdę (Rosa 2008, s. 135). Projekty wdrożone i wysoce zaawansowanych mogą natomiast wykorzystać instrumenty rynku kapitałowego.

Należy podkreślić, że na różnych etapach działalności możliwy jest dostęp do wszelkich środków publicznych i parapublicznych ukierunkowanych na wspieranie działalności innowacyjnej (Głodek, Gołębiowski 2006, s. 11; Pełka 2007, s. 164).

W przypadku małych przedsiębiorstw o niskim potencjale inwestycyjnym w większym stopniu wykorzystywane są źródła zewnętrzne. Są to często kredyty bankowe oraz środki pochodzące z zagranicy, głównie z budżetu Unii Europejskiej, z którego współfinansowane są liczne programy rozwojowe o charakterze innowacyjnym. Instytucje i realizowane przez nie programy rozwojowe oferują szerokie spektrum możliwości otrzymania dotacji z zakresu rozwoju działalności innowacyjnej. Najważniejsze to:

- NCBR – Narodowe Centrum Badań i Rozwoju,
- PARP – Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości,
- WRPO – Wojewódzkie Regionalne Programy Operacyjne,
- POWER 2014–2020 – Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój,
- Program Operacyjny Inteligentny Rozwój,
- Program Innowacyjny Polska Wschodnia,
- fundusze pożyczkowe,
- fundusze poręczeniowe,
- Europejski Fundusz Inwestycyjny,
- Inicjatywa JEREMIE.

Główny Urząd Statystyczny w ramach badań nad działalnością badawczą i rozwojową w Polsce³ prowadzi cykliczny monitoring działalności innowacyjnej

³ Badania dotyczące działalności badawczej i rozwojowej są prowadzone w urzędach statystycznych krajów członkowskich Unii Europejskiej zgodnie z rozporządzeniem wykonawczym Komisji (UE) nr 995/2012 z dnia 26 października 2012 r. ustanawiającym szczegółowe zasady wykonania decyzji

przedsiębiorstw. Przyjęta przez GUS definicja działalności innowacyjnej określa, że jest to całość działań naukowych, technicznych, organizacyjnych, finansowych i komercyjnych, które rzeczywiście prowadzą lub mają w zamierzeniu prowadzić do wdrażania innowacji. Niektóre z tych działań same z siebie mają charakter innowacyjny, natomiast inne nie są nowością, lecz są konieczne do wdrażania innowacji. Działalność innowacyjna obejmuje także działalność badawczo-rozwojową (B+R), która nie jest bezpośrednio związana z tworzeniem konkretnej innowacji (GUS, BDL 2018). Nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach według źródeł finansowania działalności innowacyjnej są to wszelkie wydatki na innowacje produktowe i procesowe (bieżące i inwestycyjne), poniesione w roku sprawozdawczym, na prace zakończone sukcesem (tzn. wdrożeniem innowacji), niezakończone (kontynuowane) oraz przerwane lub zaniechane (GUS, BDL 2018). W dostępnych raportach z tych badań źródła finansowania działalności innowacyjnej dzieli się na:

- środki własne,
- kredyty bankowe (udzielone w celu sfinansowania nakładów na działalność innowacyjną),
- środki otrzymane z budżetu (dotacje z budżetu mogą pochodzić np. z Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Państwowej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości, Narodowego Centrum Badań i Rozwoju, Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego i innych instytucji dysponujących środkami publicznymi),
- środki pozyskane z zagranicy (to bezzwrotne środki pozyskane od jednostek i ośrodków zagranicznych oraz ze środków Unii Europejskiej),
- środki pochodzące z funduszy kapitału ryzyka (fundusze *venture capital* to wyspecjalizowane firmy, między innymi instytucje finansowe, agencje rządowe, fundacje często powiązane z bankami zajmujące się inwestowaniem w przedsięwzięcia obciążone wysokim ryzykiem, ale umożliwiające osiągnięcie wysokiej stopy zwrotu z zainwestowanych środków).

Badania nad działalnością innowacyjną obejmują podmioty zarówno z sektora usług, jak i z przemysłu (dokładna klasyfikacja w tab. 1). Ich lokalizacja w relacji miasto–wieś jest zróżnicowana, co wynika z wielu uwarunkowań, w tym dostępności do rynku zbytu. Dotyczy to szczególnie podmiotów sektora usług, które w 65% są zlokalizowane w miastach. W przypadku sektora przemysłu dysproporcje w relacji miasto–wieś są już znacznie mniejsze. Na terenach gmin wiejskich i miejsko-wiejskich jest zlokalizowanych 47% podmiotów tego sektora (tab. 2). Należy jednak wspomnieć o zróżnicowaniu przestrzennym występowania przedsiębiorstw, których najwyższe natężenie na obszarach wiejskich obserwuje się w gminach wiejskich

---

nr 1608/2003/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie sporządzania i rozwoju statystyk Wspólnoty z zakresu nauki i techniki.

i miejsko-wiejskich będących w bezpośrednim sąsiedztwie dużych aglomeracji i miast o znaczeniu wojewódzkim (Rosner, Stanny 2014; Kłodziński, Zarębski 2016).

Tabela 1. Sektorowe grupy przedsiębiorstw według lokalizacji w gminach miejskich, miejsko-wiejskich i wiejskich w 2016 r.

Table 1. Sector groups of enterprises by locations in urban, rural-urban and rural municipalities in 2016

Grupa przedsiębiorstw	Miejskie	Miejsko-wiejskie	Wiejskie
[liczba przedsiębiorstw w tys.]			
Usługi	2099,8	595,2	561,2
Przemysł	214,8	91,5	99,4
[%]			
Usługi	64,5%	18,3%	17,2%
Przemysł	53,0%	22,5%	24,5%

Przemysł obejmuje sekcje PKD 2007: B. Górnictwo i wydobywanie, C. Przetwórstwo przemysłowe, D. Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze, do układów klimatyzacyjnych, E. Dostawę wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją. Usługi obejmują sekcje 45–99 PKD 2007: G. Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle, H. Transport i gospodarka magazynowa, I. Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, J. Informacja i komunikacja, K. Działalność finansowa i ubezpieczeniowa, L. Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości, M. Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, N. Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca, O. Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne, P. Edukacja, Q. Opieka zdrowotna i pomoc społeczna, R. Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją, S. Pozostała działalność usługowa, T. Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące, wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby, U. Organizacje i zespoły eksterytorialne.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych o podmiotach gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON, GUS 2018.

Source: Own calculations based on data about economic entities registered in the REGON system, GUS in 2018.

Ze względu na cel badania, czyli identyfikację zmian źródeł finansowania działalności innowacyjnej przedsiębiorstw, dalszą analizę przeprowadzono dla grup przedsiębiorstw, nie uwzględniając podziału na miasto i wieś. Wiąże się to głównie z możliwością pozyskania danych finansowych dotyczących działalności innowacyjnej przedsiębiorstw ze względu na ich lokalizację. Pomimo tego autorzy uznali, że z punktu widzenia opisywanych zagadnień nie wpływa to na realizację założonego celu badania.

Należy przyjąć, że efekty ekonomiczne i społeczne działalności innowacyjnej podmiotów gospodarczych charakteryzują się dużą koncentracją przestrzenną. Przykładem tego są ośrodki wzrostu gospodarczego o relatywnie wysokim kapitale

ludzkim, społecznym oraz instytucjonalnym z ośrodkami naukowymi i akademickimi, a także dużymi korporacjami, które mają własne jednostki badawczo-rozwojowe. Koncentracja wymienionych podmiotów sprzyja tworzeniu się środowiska innowacyjnego i sieci współpracy w ramach klastrów innowacji. Przekłada się to jednak na różnice w dystrybucji dochodów w poszczególnych megaregionach na linii miasto–wieś, które, jak tłumaczy Sławomir Kalinowski (2015, s. 108), są uwarunkowane – zgodnie z teorią rdzenia i peryferii (*core-periphery theory*) – istnieniem silnych ośrodków z szybko rosnącą produkcją, rozbudowanym systemem usług i przedsiębiorczości z jednej strony, a także znacznie biedniejszych obszarów peryferyjnych z drugiej. Jak wyjaśnia dalej wspomniany autor, można jednak przyjąć, że w długim okresie istnienie silnych ośrodków miejskich sprzyja poprawie sytuacji terenów wiejskich w poszczególnych megaregionach dzięki efektowi skapywania (*trickle-down theory*) (Kalinowski 2015, s. 108, za: Jasiński 2012, s. 17).

Głównym źródłem finansowania nakładów w grupach przedsiębiorstwach usługowych i przemysłowych na działalność innowacyjną w latach 2009–2016 były środki własne przedsiębiorstw. W przedsiębiorstwach przemysłowych stanowiły one 71,4%, a w usługowych – 79,3% wszystkich nakładów (tab. 2). Najrzadziej wykorzystywanym źródłem finansowania zarówno w przedsiębiorstwach przemysłowych,

Tabela 2. Źródła finansowania działalności innowacyjnej w przedsiębiorstwach w latach 2005–2016*

Table 2. Sources of financing innovative activity in enterprises in the years 2005–2016

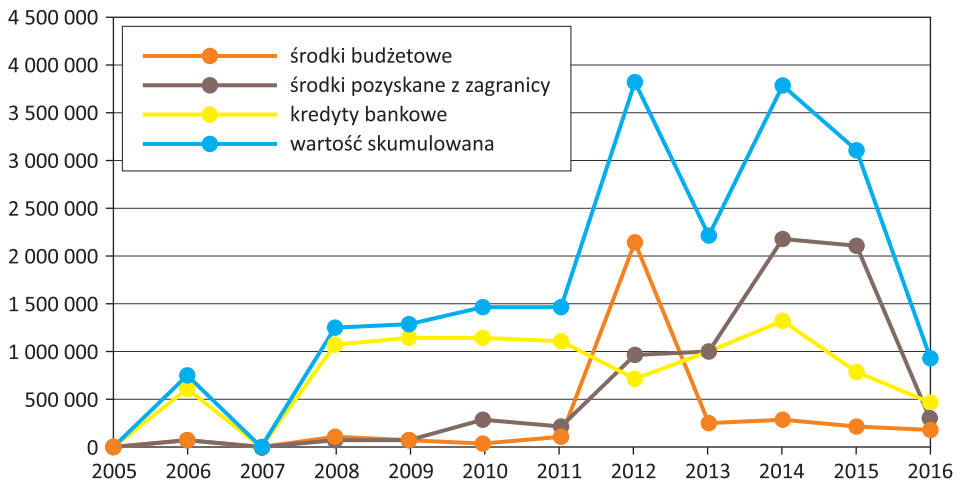
Grupa przedsiębiorstw	Ogółem	Środki własne	Środki budżetowe	Środki pozyskane z zagranicy	Kredyty bankowe
			[tys. zł]		
Usługi	112 419	89 202	3 442	7 245	9 342
Przemysł	269 813	192 747	4 088	14 095	33 389
			[%]		
Usługi	100	79,3	3,1	6,4	8,3
Przemysł	100	71,4	1,5	5,2	12,4

* W latach 2005 i 2007 r. badane były tylko przedsiębiorstwa przemysłowe liczące powyżej 49 osób – badanie pełne. W pozostałych latach badaniem pełnym objęte były przedsiębiorstwa przemysłowe liczące powyżej 49 pracujących, a badaniem na próbie reprezentacyjnej objęte były przedsiębiorstwa przemysłowe o liczbie pracujących od 10 do 49 osób, natomiast badanie działalności innowacyjnej w sektorze usług było badaniem na próbie reprezentacyjnej (GUS, BDL 2018).

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS 2018.
Source: Local Data Bank, CSO 2018.

jak i w przedsiębiorstwach usługowych były środki pochodzące z funduszy kapitału ryzyka (badane przedsiębiorstwa przemysłowe nie korzystały z tej formy finansowania nakładów na działalność innowacyjną w 2014 r. i w 2015 r., natomiast przedsiębiorstwa usługowe od 2009 r. nie pozyskiwały w ogóle takich środków na działalność innowacyjną).

Na strukturę źródeł finansowania działalności innowacyjnej w dużej mierze wpływa wielkość ekonomiczna przedsiębiorstw i potencjał samofinansowania inwestycji. Duże podmioty gospodarcze mają relatywnie większe możliwości podejmowania własnych badań naukowo-rozwojowych oraz współpracy z ośrodkami naukowymi i akademickimi. Natomiast niewielki udział kredytów bankowych przeznaczanych na celowe inwestycje w działalność innowacyjną jest wynikiem ryzyka inwestycyjnego, którego banki nie są w stanie zaakceptować. Polityka prowadzona przez UE w ostatnich latach zmienia tę sytuację, proponując szereg programów, których celem jest przełamanie barier finansowania innowacji oraz stworzenie szans rozwoju i włączenie w sieć współpracy innowacyjnej małych i średnich przedsiębiorstw, w tym również z obszarów wiejskich. W analizowanym okresie (2005–2016) przedsiębiorstwa sektora usług poza środkami własnymi decydowały się na kredyt bankowy, który w poszczególnych latach do 2012 r. stanowił dominujące źródło finansowania działalności innowacyjnej (rys. 2). Po tym okresie nastąpiła

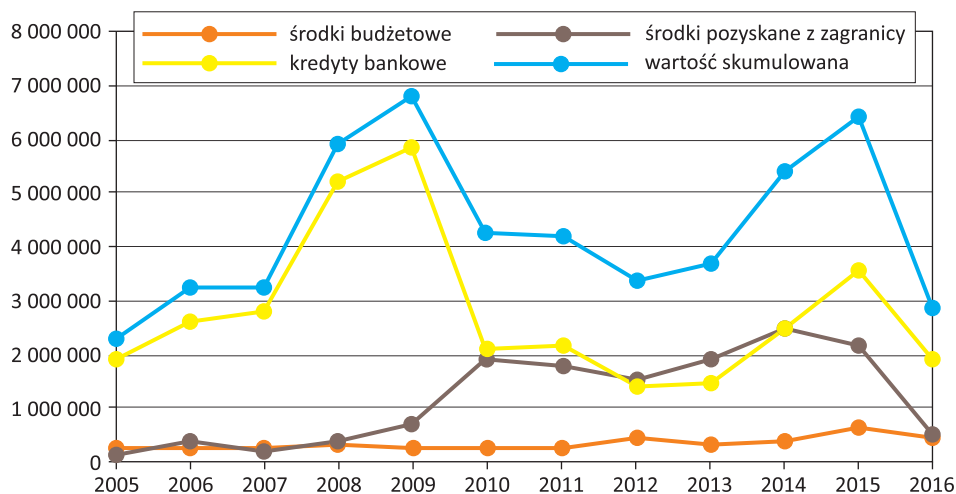
Rysunek 2. Zmiany poziomu finansowania innowacji w przedsiębiorstwach usługowych w latach 2005–2016

Figure 2. Changes in the level of financing sources for innovation in service enterprises in the years 2005–2016

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS 2018.
Source: Bank Danych Lokalnych, GUS 2018.

wyraźna zmiana na korzyść środków z budżetu, które w 2012 r. stanowiły prawie połowę tych źródeł. Po 2012 r. środki budżetowe zmalały do poziomu z 2013 r., natomiast nastąpił wyraźny wzrost środków pozyskanych z zagranicy, które w latach 2014 oraz 2015 miały zdecydowanie największy udział w zewnętrznych źródłach finansowania. Jest to efektem uruchomienia wielu programów finansowanych z budżetu Unii Europejskiej dedykowanych właśnie na zwiększenie innowacyjności i konkurencyjności gospodarki.

W przypadku przedsiębiorstw przemysłowych do 2010 r. kredyt bankowy był dominującym zewnętrznym źródłem finansowania działalności innowacyjnej (rys. 3). Od 2009 r. jest zauważalny natomiast wzrost środków pozyskiwanych z zagranicy, przy jednocześnie zmniejszającym się udziale kredytu bankowego. W analizowanym okresie środki budżetowe utrzymywały się na podobnym, niezmiennym poziomie i w relacji do pozostałych źródeł miały niewielki udział w finansowaniu działalności innowacyjnej.

Rysunek 3. Zmiany poziomu finansowania innowacji w przedsiębiorstwach przemysłowych w latach 2005–2016

Figure 3. Changes in the level of financing sources for innovation in industrial enterprises in the years 2005–2016

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS 2018.
Source: Bank Danych Lokalnych, GUS 2018.

4. Wnioski

Celem niniejszego opracowania była identyfikacja zmian źródeł finansowania działalności innowacyjnej przedsiębiorstw. Na podstawie analizy działalności

innowacyjnej przedsiębiorstw w Polsce w latach 2010–2016 i źródeł jej finansowania można sformułować kilka wniosków.

Trudno obecnie mówić o rozwoju obszarów wiejskich bez odniesienia do gospodarki opartej na wiedzy i działalności innowacyjnej. Obszary wiejskie, chcąc uczestniczyć w procesie rozwoju i budować swoje miejsce w gospodarce konkurencyjnej, muszą w swoich strategiach i programach rozwoju uwzględnić wsparcie dla rozwoju środowiska innowacyjnego i sieci innowacji.

W badanym okresie 2005–2016 w strukturze finansowania działalności innowacyjnej podmiotów z sektora zarówno usług, jak i przemysłu dominowały środki własne na poziomie przekraczającym 70%. W dalszej kolejności były to kredyty bankowe oraz środki pozyskane z zagranicy, natomiast najmniejszy był udział środków z budżetu. Struktura ta jednak ulegała zmianom i w drugiej połowie analizowanego okresu nastąpił wyraźny wzrost udziału w strukturze środków pozyskanych z zagranicy.

Znacząca przewaga kapitałów własnych w finansowaniu działalności innowacyjnej w Polsce jest często związana z ograniczonym dostępem do zewnętrznych źródeł finansowania i wysokim kosztem ich pozyskania, a także może wynikać z niewielkiej skłonności przedsiębiorców do podejmowania ryzyka.

Polityka rozwoju gospodarki opartej na wiedzy jest wspomagana przez UE i dostarcza wielu narzędzi w postaci programów ukierunkowanych na wsparcie działalności innowacyjnej. Jest to szczególnie zauważalne w strukturze finansowania działalności innowacyjnej przedsiębiorstw z sektora usług, która po 2011 r. znacząco zmieniła się pod wpływem zewnętrznych zagranicznych źródeł finansowania. Podobną prawidłowość, choć w mniejszej skali, zauważono w przypadku przedsiębiorstw z sektora przemysłu.

W analizowanym okresie przedsiębiorstwa oprócz finansowania nakładów ze środków prywatnych wykorzystywały środki publiczne. Na szczególną uwagę zasługują fundusze unijne, których znaczenie i udział w strukturze źródeł finansowania działalności innowacyjnej przedsiębiorstw systematycznie wzrasta. Można również zaobserwować, że zwiększa się zainteresowanie funduszami wysokiego ryzyka, choć mają one marginalne znaczenie w strukturze finansowania działalności innowacyjnej w Polsce.

Jak wynika z przeprowadzonych badań, nadal istnieje konieczność wspierania przez państwo działalności innowacyjnej, m.in. poprzez tworzenie projektów rządowych czy też kreowanie nowych instrumentów polityki innowacyjnej (w tym nowych instrumentów finansowych), które będą stymulowały przedsiębiorców do opracowania i wdrażania innowacji.

Bibliografia

- Barnett G. (1953). *Innovation the Basis of Cultural Change*. New York: McGraw-Hill.
- Catalyzing Cross-Border Innovation: The Mexican Life Sciences Initiative (2005). Phase I Report. Washington D.C.: US Council of Competitiveness.
- Drucker P. (1992). *Innowacja i przedsiębiorczość* (tłum. A. Ehrlich). Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- EVCA (2004). European Private Equity and Venture Capital Association. *Invest Europe Yearbook*. Brussels: EVCA.
- Głodek P., Gołębiowski M. (2006). *Finansowanie innowacji w małych i średnich przedsiębiorstwach*. T. 2. Warszawa: DjaF.
- Jasiński L.J. (2012). *Spójność ekonomiczna i społeczna regionów państw Unii Europejskiej*. Warszawa: Politechnika Warszawska.
- Kalinowski S. (2015). *Poziom życia ludności wiejskiej o niepewnych dochodach*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Kalweit B., Milbergs E., Boege R.S. (2007). *Innovation Vital Signs Project*. Washington D.C.: Technology Administration US Department of Commerce.
- Kłodziński M. (1996). *Wielofunkcyjny rozwój terenów wiejskich w Polsce i krajach Unii Europejskiej*. Warszawa: Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego.
- Kłodziński M. (1997). Istota wielofunkcyjnego rozwoju terenów wiejskich. W: M. Kłodziński, A. Rosner (red.). *Ekonomiczne i społeczne uwarunkowania i możliwości wielofunkcyjnego rozwoju wsi w Polsce* (s. 41–67). Warszawa: Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego.
- Kłodziński M. (2015). Kształtowanie się rozwoju przedsiębiorczości wiejskiej na tle ogólnokrajowych i europejskich tendencji wiejskich. *Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu*, 7 (3), 175–179.
- Kłodziński M., Zareński P. (2016). Spatial determinants of business location in rural areas. *Więś i Rolnictwo*, 4 (173), 49–64.
- Kotler P., Wong V., Saunders J., Armstrong G. (2005). *Principles of Marketing* (wyd. 4). New Jersey: Prentice Hall.
- Krüger T., Walther M. (2005). Innovative Ansätze zur Entwicklung der ländlichen Räume: Ländliche Struktur- und Entwicklungsanalyse und MarktTreff-Konzept in Schleswig-Holstein. *Raumplanung*, 118, 11–16.
- Marciniak S. (2010). *Innowacyjność i konkurencyjność gospodarki*. Warszawa: C.H. Beck.
- Mikołajczyk B., Krawczyk M. (2007). *Aniołowie biznesu w sektorze MSP*. Warszawa: Difin.
- Nowakowska A. (2011). *Regionalny wymiar procesów innowacji*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- OECD (2005). *Oslo Manual: Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data* (wyd. 3). Paris.
- Pełka W. (2007). Finansowe uwarunkowania rozwoju innowacji w Polsce. W: E. Okoń-Horodyńska, A. Zachorowska-Mazurkiewicz (red.). *Innowacje w rozwoju gospodarki i przedsiębiorstw: Siły motoryczne i bariery* (s. 155–170). Warszawa: Instytut Wiedzy i Innowacji.

- Porter M.E. (1980). *Competitive Strategy*. New York: Free Press.
- Rosa A. (2008). Venture capital w Polsce. *Zeszyty Naukowe Instytutu Ekonomii i Zarządzania Politechniki Koszalińskiej*, 12, 133–143.
- Rosa A. (2009). Alternatywne instrumenty finansowania. W: A. Bielawska (red.). *Nowoczesne zarządzanie finansami przedsiębiorstwa* (s. 165–197). Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Rosner A., Stanny M. (2014). *Monitoring rozwoju obszarów wiejskich*. Etap I. Warszawa: Fundacja Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN.
- Schumpeter J.A. (1960). *Teoria rozwoju gospodarczego* (tłum. J. Grzywicka). Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Stanny M., Czarnecki A. (2011). *Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich Zielonych Płuc Polski: Próba analizy empirycznej*. Warszawa: Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN.
- Tidd J., Bessant J., Pavitt K. (2005). *Managing Innovation: Integrating Technological, Market and Organization Change* (wyd. 3). Chichester: John Wiley & Sons.
- Węclawski J. (1997). *Venture capital. Nowy instrument finansowania przedsiębiorstw*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Wilkin J. (2011). Wielofunkcyjność wsi i rolnictwa a rozwój zrównoważony. *Więś i Rolnictwo*, 4 (153), 27–39.

Innovative Project Funding and Importance for Rural Development

Abstract: The development of rural areas, both in Poland and in Europe, is closely related to entrepreneurship, and implementation of innovative projects is considered an increasingly important component of the pro-development process. However, financial barriers limit such activity, which is why it is important to enable easy acquisition to funding for implementing innovative projects. The purpose of this article is to identify changes in the sources of funding innovative projects in enterprises in Poland. The data from the Central Statistical Office, including Local Data Bank and reports from companies' statements for the period 2005–2016, were used to achieve the assumed objective. The research shows that enterprises financed expenditures from private as well as public funds. In the analysed period, an increase in the importance of high risk funds and interest in EU funds can be observed. The financing structure of innovative activities of entities from both the services sector and industry was dominated by own funds at the level exceeding 70%, followed by bank loans and funds obtained from abroad. The share of budget funds was the smallest.

Keywords: innovations, innovative activity, rural development, source of financing, rural areas, enterprise.